DAMIR MARIĆ

SIROMAŠTVO DIOGENA IZ SINOPE

Odluka Diogena kinika da živi gotovo bez posjedovanja ikakavih materijalnih dobara često je smatrana temeljnom crtom njegovog učenja, ali rijetko se tome posvećivala posebna pažnja. Diogena generalno zamišljamo kao čovjeka koji živi na javnim mjestima ili u buretu, ogrnutog jednim komadom odjeće, sa nešto hrane u torbi na ramenu i štapom u rukama. Odustajanje od posjedovanja neke druge imovine ima, kao i njegova besramnost,[1] filozofske razloge, a služi i kao primjer drugima kako živjeti ono što se misli. U ovom tekstu ćemo pokušati pokazati da je Diogenovo odustajanje od posjedovanja imovine važan aspekt njegove filozofije, odnosno pokušaja prevrednovanja vrijednosti. Dolazak Diogena iz Sinope u Atenu i početak njegovog bavljenja filozofijom vezan je za optužbu da je krivotvorio novac. Otišao je u Delfe i na pitanje šta mu je činiti proročište mu je odgovorilo: "*Paracharattein to nomisma*".[2] Ova fraza se uobičajeno prevodi kao "prekuj" ili "krivotvori" novac (nomisma), ali također se može prevesti kao zahtijev da se ispitaju i promijene običaji i zakoni (nomisma). Stoga se nalog "paracharattein to nomisma" može razumjeti i

[1] Više o tome vidjeti u D. Marić, "Besramnost Diogena iz Sinope", *Arhe: časpis za filozofiju* 20 (2013), 151 – 161.

[2] Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers*, vol. 2., (ubuduće skraćeno D. L.), Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1950., str. 70-71., VI, 69.

kao "prevrednovanje vrijednosti",[1] odnosno da se općeprihvaćena mnijenja, običaji i zakoni koji nisu u skladu sa prirodom odbace ili izmijene. Možda je cijeli događaj izmišljen, ali dobro pokazuje ono što je Diogen htio učiniti svojom filozofijom.

Izgleda da je Diogen do svog učenja došao promatrajući miša koji ne traži mjesto za odmor, ne boji se mraka, ne žudi za poslasticama i potpuno je adaptiran datim okolnostima.[2] Svoj ogrtač je udvostručio jer je u njemu i spavao. Sa sobom je nosio torbu u kojoj je bila hrana, a svako mjesto je koristio za sve svrhe: objedovanje, spavanje i razgovor.[3] Jednom kad je bio bolestan služio se štapom i poslije toga ga je stalno nosio sa sobom.[4] Možemo pretpostaviti da je ogrtač koji je nosio prekrivao dio tijela od prepona do ramena, a da su ruke i noge bile gole. Najvjerovatnije je hodao bos, kako je činio i Sokrat. Ovo ne čudi budući da je Diogen smatrao da tijelo treba očvrsnuti vježbom, pa bi se ljeti valjao po vrelom pijesku, a zimi bi grlio snijegom prekrivene statue.[5] Štap mu je služio za hodanje, odbranu, ali i za napad na druge ukoliko je htio pokazati da oni ne žive život u skladu s prirodom i da ih se zbog toga ne treba ni smatrati za ljude u pravom smislu riječi. Jednom je glasno uzviknuo: "Hej, ljudi?" i kad su se oni oko njega okupili, istukao ih je štapom govoreći da je zvao ljude, a

[1] Takvo tumačenje se može naći u F. Ueberweg & K. Praechter, *Grundriss der Geschichte der Philosophie I*, Benno Schwabe & Co. Verlag, Basel, 1953., str. 169.
[2] D. L. VI, 22.
[3] Ibid., VI, 23.
[4] Ibid.
[5] Ibid. Da je bosim nogama gazio po snijegu vidjeti VI, 34.

ne nitkove.[1] Čašu je odbacio kada je vidio kako neko dijete pije vodu iz ruke, a zdjelu kada je vidio da dijete jede izdubljenom korom kruha.[2] Čini se da je smatrao kako je u redu da žene nose nakit, ukrašavaju se i uređuju, ali nije odobravao ako to rade muškarci.[3]

Diogen je često govorio da su bogovi ljudima dali lagan život, ali da su ljudi to zaboravili zbog težnje za uživanjem, komforom i luksuzom.[4] Ljubav prema novcu za njega je "metropola sveg zla".[5] U izrekama koje su sačuvane na arapskom jeziku Diogen veli da je novac stvar koja najviše kvari ljude.[6] Tipična karakteristika Diogenovog načina života, a i kasnijih kinika, je njihova beskućnost. Za Diogena se veli da je živio u buretu,[7] ali također bi spavao, jeo i obavljao sve potrebe svoga tijela tamo gdje bi se zatekao. Govorio je da su Atenjani izgradili javne zgrade da bi on tu živio.[8] Grcima je ideal bio da osoba posjeduje kuću, neko imanje i da pripada nekom gradu. Desmond veli da Aristotel ponavlja ova grčka očekivanja kada tvrdi da ljudi po prirodi žive u gradovima (državama), u zajednici koju sačinjavaju mušarac i žena, u kući sa nešto plodne zemlje. Za kinike su to neprihvatljive "kulturne

[1] Ibid., VI, 32.
[2] Ibid., VI, 37.
[3] Ibid., VI, 46; VI, 54.
[4] Ibid., VI, 44.
[5] Ibid., VI, 50.
[6] D. Gutas, "Sayings by Diogenes Preserved in Arabic", M.-O. Goulet-Cazé & R. Goulet (eds.), *Le cynisme ancien et ses prolongements*. *Actes du Colloque International du CNRS*, Presses Universitaires de France, Paris, 1993., 496. Vidjeti D. L. VI, 28.
[7] Ibid., VI, 23.
[8] Ibid.

predrasude",[1] te za sebe tvrde da su kozmopoliti koji bez bračnih briga[2] mogu kreposno i sretno živjeti bilo gdje u svijetu, pri tome im kao sklonište može poslužiti bilo koji hram, vježabalište ili kupalište.

Potvrđujući uobičajeno stajalište tog vremena Aristotel kaže da su robovi također dio imovine, ali za razliku od nežive kao što je kuća i zemlja, robovi su živa imovina, poput volova i konja.[3] Diogenovo i kasnije kiničko odbijanje da se posjeduje imovina odnosi se i na posjedovanje robova. Iako se o tome u svjedočanstvima ne govori, sasvim je moguće da su Diogen i kasniji kinici instituciju ropstva, kao i sve druge postojeće političke i državne institucije, smatrali pukim običajem (nomos) koji nije u skladu s prirodom (physis). Diogen sebe ne identificira sa "robom", nego smatra da je mudrac slobodan i slobodniji o gospodara čak i onda kada bi mu se silom nametnulo da bude rob. Ovo Diogenovo stajalište dobro ilustrira priča po kojoj su ga zarobili gusari i doveli na Krit da ga prodaju kao roba. Kada ga je glasnik pitao šta umije raditi, Diogen je odgovorio: "Vladati ljudima". Zatim je pokazao prema nekom lijepo obučenom Korinćaninu Ksenijadu i rekao: "Prodaj me ovom čovjeku; njemu je potreban gospodar".[4] Iako ga nagli okret sudbine može pretvoriti i u roba, Diogen smatra da kinički mudrac neće izgubiti ono što je najvrijednije, a to je sloboda. Za razliku od uobičajenog stanovišta, sloboda za njega nije nešto što se zadobija u odnosima sa drugim ljudima, nego

[1] W. Desmond, *Cynics*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 2008., str. 82 – 83.
[2] Izuzetak čini kinički brak između Kratesa i Hiparhije.
[3] Vidjeti W. Desmond, *Cynics*, 96.
[4] D. L. VI, 74.

je sloboda premještena u područje naše duše. Kada je došao u Atenu izgleda da je posjedovao roba, koji mu je ubrzo pobjegao. Na pitanje zašto ga ne potraži, Diogen je odgovorio da ako rob može živjeti bez njega, onda i on može živjeti bez roba.[1] Čini se da je smatrao glupošću i štetom za gospodara da rob radi sve za njega. Kad je vidio da nekom čovjeku rob oblači cipele, Diogen je rekao: "Još nisi postigao potpunu sreću, dok ti također ne obriše nos, a to će se dogoditi kada ti ruke budu oduzete".[2] Gospodare naziva "zlom"[3] i čudi se zašto robovi koji služe proždrljive gospodare na gozbama ne ukradu nešto sebi za jelo.[4]

U svjedočanstvima možemo pročitati da je Diogen često ismijavao i napadao bogataše. Kada ga je neki čovjek jednom prilikom doveo u raskošnu kući i upozorio da ne pljuje, Diogen je tom čovjeku pljunuo u lice rekavši da nije mogao naći gore mjesto za to.[5] Također je, veli Diogen Laertije, jednom vratio udarac bogatašu Mejdiji.[6] Bogataša neznalicu nazvao je ovcom sa zlatnim runom.[7] Ismijavao je opću trku za zlatom. Jednom kada su ga upitali zašto je zlato blijedo, Diogen je odgovorio da je razlog tome što ga mnogi lopovi vrebaju.[8] Za Desmonda ova tvrdnja znači da je za Diogena bogatstvo izvor straha i uzrok

[1] Ibid., VI, 55.
[2] Ibid., VI, 44.
[3] Ibid., VI, 39.
[4] Ibid., VI, 28. Vidjeti W. Desmond, *Cynics*, 97 – 98.
[5] D. L. VI, 32.
[6] Ibid., VI, 42. Vidjeti W. Desmond, *The Greek Praise of Poverty: Origins of Ancient Cynicism*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2006., 53.

[7] D. L., VI, 47.
[8] Ibid., VI, 51.

gubitka sreće.[1] Po Diogenovom mišljenju, veći su lopovi čuvari hrama nego čovjek koji je iz hrama nešto ukrao.[2] Izgleda da se Diogen narugao i bogatom Platonu kad je gazivši po njegovim tepisima rekao da gazi po Platonovoj taštini.[3] Nije prihvatao da se živi kod nekog bogataša u izobilju, a da se pri tom izgubi sloboda.[4] Kada se jednom prilikom sunčao, prišao mu je Aleksandar Veliki i rekao da zatraži što god želi, a Diogen je odgovorio: "Skloni mi se sa sunca!".[5] Njemu moćni i bogati Aleksandar ne znači ništa više nego puku smetnju da uživa u onome što mu vrijedi vrlo mnogo i što je besplatno. Šta bi Aleksandar osvajač mogao dati Diogenu kiničkom filozofu? Ono što je najvrijednije, mudrost i vrlinu, Diogen već posjeduje, a materijalne stvari, po njegovom mišljenju, ionako nisu naše.[6]

Budući da nije imao novca i nije radio,[7] Diogen, a i kasniji kinici, živjeli su od poklona i prosijačenja. Možda je Diogen također uzimao hranu koja je ponuđena kao poklon bogovima.[8] Diogen Laertije nam donosi Diogenov polušaljivi silogizam kojim se možda opravdavala ta praksa: "Sve stvari prapadaju bogovima. Mudraci su prijatelji bogova, a kod prijatelja su sve

---

[1] W. Desmond, *Cynics*, 99.
[2] D. L., VI, 45.
[3] Ibid., VI, 26. Vidjeti L. E. Navia, *Classical Cynicism: A Critical Study*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1996., 112.
[4] Ibid., VI, 45.
[5] Ibid., VI, 38.
[6] Nikakve stvari nisu naše, već nam jedino naše misli doista pripadaju. Vidjeti J. MacCunn, "The Cynics", *International Journal of Ethics* 14, 2 (1904), 191 – 192.
[7] Kinici smatraju da imaju malo potreba koje je lako zadovoljiti, pa stoga ne moraju raditi. Vidjeti W. Desmond, *Cynics*, 103.
[8] Ibid., 103 – 104.

stvari zajedničke. Dakle, sve stvari pripadaju mudracima."[1] Često je tražeći novac od prijatelja govorio da ga zapravo zahtijeva natrag.[2] Kada mu je neko nešto darovao, svi su hvalili darovatelja, na što je Diogen rekao: "A ne hvalite mene koji sam dostojan da primim dar."[3] Neki su mu predbacivali što prosi, a da to Platon nikad ne čini,[4] međutim za Diogena su Platonovi odlasci na Siciliju također vrsta prošnje, ali mnogo gora, jer je Platon tamo išao ulagivati se moćnicima.[5] Kaže da ga zovu pas jer onima koji mu "nešto daju maše repom", laje na one koji mu ne daju ništa, a nevaljalce ujeda.[6]

Što se tiče hrane, Diogen je jeo jednostavnu hranu i onu koja mu je bila na raspolaganju s ciljem zadovoljenja elementarne biološke potrebe. On veli da i mudraci jedu kolače,[7] ali da se zbog žudnje za uživanjem ne treba odreći vrline i sreće. Diogen će piti i vino ako ga je dobio besplatno,[8] ali isto tako može živjeti bez tog luksuza i piti samo vodu. Prekoravao je Platona što mu je jednom prilikom poslao previše smokava.[9] Diogen je smatrao da ne treba izbjegavati jesti meso različitih životinja, ali je ono skupo, zahtijeva mnogo napora da se do njega dođe i da se pripremi. Možda u želji da živi na što prirodniji način i da se hrani što jednostavnije, pokušao je da jede sirovo meso, ali nije mogao

[1] D. L. VI, 37.
[2] Ibid., VI, 46.
[3] Ibid., VI, 62.
[4] Ibid., VI, 67.
[5] Ibid., VI, 25.
[6] Ibid., VI, 60.
[7] Ibid., VI, 56.
[8] Ibid., VI, 54.
[9] Ibid., VI, 26.

da ga svari.[1] U svjedočanstvima možemo naći da je možda uzrok njegove smrti bilo to što je pokušao jesti sirovu hobotnicu ili nogu vola.[2] Za Grke tog doba jesti na javnim mjestima je bilo sramotno, međutim za Diogena, koji se suprotstavljao običajima (nomoi) koji nisu u skladu s prirodom, jesti na npr. agori nije ništa sramotno, jer, kako kaže, tu je i bio gladan.[3]

Da bi se živjelo u skladu s prirodom nužno je ispuniti nalog *paraharattein to nomisma*. Za Diogena i kasnije kinike živjeti u skladu sa razumom i vrlinom moguće je samo ako čovjek postane neovisan o stvarima. Do vrline i sreće se ne može doći putem posjedovanja stvari, tjelesnim zadovoljstvima i komforom.[4] Siromaštvo omogućuje kiničkom filozofu da čini ono što mu govori razum, koji je jedino naše dobro, a ne da njegov život bude određen žudnjom za stjecanjem materijalnih dobara i uživanjem.[5] Ono je nužan preduvjet slobode.[6] Budući da nas filozofija treba pripremiti za svaki udar sudbine, siromaštvo nas čini sigurnijim. Pored toga, siromaštvo i jednostavan život daju kredibilitet kiničkom filozofu za ono što

[1] Ibid., VI, 34.
[2] Ibid., VI, 76, 77.
[3] Ibid., VI, 58.
[4] Vidjeti L. E. Navia, *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1998., 115.
[5] Vidjeti G. Steiner, "Diogenes' Mouse and the Royal Dog: Conformity in Nonconformity", *The Classical Journal* 72 (1976), 39.
[6] Da su kinici jedini u antici slobodu smatrali centralnom vrijednosti vidjeti R. Bracht Branham, "Defacing the Currency: Diogenes' Rhetoric and the *Invention* of Cynicism", u R. B. Branham & M. - O. Goulet - Cazé (eds.), *The Cynics. The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., 104.

svojim životom propovijeda.[1] Diogen ne zahtijeva da se sve želje potisnu, nego samo one koje su nametnute konvencijom (nomos-om). Prirodne želje su one koje su univerzalne, spontane, instinktivne, koje se ne mogu potisnuti i koje svi ljudi lako mogu ispuniti.[2] Za Diogena je prihvatljivo zadovoljstvo iz takvih prirodnih želja. Kao primjer života u skladu s prirodom Diogen najčešće koristi životinje i djecu. Miš iz navedenog svjedočanstva živi život neopterećen nametnutom konvencijom, te ne bira mjesto gdje će leći, jesti ili obavljati druge tjelesne zahtjeve. Ne opterećuje ga prošlost ni budućnost, već živi za sadašnji trenutak. Ovakav život je, veli Navia, u skladu s prirodom i sretniji je od života ljudi koji žive pod diktatom nomosa, pa je stoga za Diogena uzor koji trebamo slijediti.[3] To naravno vrijedi i za ulične pse, koji slobodno lutaju ulicama bez potrebe za ikakvom imovinom, te Diogen ne nalazi ništa uvredljivo kad ga nazivaju psom.

LITERATURA

[1] Vidjeti Shea, L., *The Cynic Enlightenment: Diogenes in the Saloon*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2010., 16.
[2] A. O. Lovejoy & G. Boas, *Primitivism and Related Ideas in Antiquity*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1935., 120.
[3] L. E. Navia, *Diogenes the Cynic: The War Against the World*, Humanity Books, New York, 2005., 65.

- R. Bracht Branham, "Defacing the Currency: Diogenes' Rhetoric and the *Invention* of Cynicism", u R. B. Branham & M. - O. Goulet - Cazé (eds.), *The Cynics*. *The Cynic Movement in Antiquity and its Legacy*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1996., 81 – 104.

- W. Desmond, *The Greek Praise of Poverty: Origins of Ancient Cynicism*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2006.

- W. Desmond, *Cynics*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 2008.

- Diogenes Laertius, *Lives of Eminent Philosophers*, vol. 2., Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, William Heinemann LTD, London, 1950.

- D. Gutas, "Sayings by Diogenes Preserved in Arabic", M.-O. Goulet-Cazé & R. Goulet (eds.), *Le cynisme ancien et ses prolongements*. *Actes du Colloque International du CNRS*, Presses Universitaires de France, Paris, 1993., 475 – 518.

- A. O. Lovejoy & G. Boas, *Primitivism and Related Ideas in Antiquity*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1935.

- D. Marić, "Besramnost Diogena iz Sinope", *Arhe: časpis za filozofiju* 20 (2013), 151 – 161.

- J. MacCunn, "The Cynics", *International Journal of Ethics* 14, 2 (1904), 185 – 200.

- L. E. Navia, *Classical Cynicism: A Critical Study*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1996.

- L. E. Navia, *Diogenes of Sinope: The Man in the Tub*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London, 1998.

- L. E. Navia, *Diogenes the Cynic: The War Against the World*, Humanity Books, New York, 2005.

- L. Shea, *The Cynic Enlightenment: Diogenes in the Saloon*, The John Hopkins University Press, Baltimore, 2010.

- G. Steiner, "Diogenes' Mouse and the Royal Dog: Conformity in Nonconformity", *The Classical Journal* 72 (1976), 36 - 46.

- F. Ueberweg & K. Praechter, *Grundriss der Geschichte der Philosophie I*, Benno Schwabe & Co. Verlag, Basel, 1953.